

BYGGNADSANTIKVARISK UTREDNING 2011-11-02

FOA:s område i URSVIK

Sundbyberg 2:77

KÄLLOR

Söderlind Eva,1995; Sundbyberg om hus och miljöer från bronsålder till nutid
Red. Ann Kathrine Littke, Olle Sundström, 1995; Försvarets forskningsanstalt

FÖRORD

Den berörda bebyggelsen hyste fram till 2005 Försvarets forskningsanstalt, sedermera Totalförsvarets forskningsinstitut, och ligger inom fastigheten Sundbyberg 2:77. Markägare är NCC som avser uppföra bostäder på fastigheten. Stadsbyggnads- och Miljönämnden fick 2008 i uppdrag att påbörja planarbete för området.

White har anlåtats genom bebyggelseantikvarie Anna Reuter Metelius för att upprätta en kulturhistorisk värdebeskrivning gällande befintlig bebyggelse. Inventering av bebyggelsemiljön genomfördes vid två tillfällen i september 2011.

Anna Reuter Metelius, Bebyggelseantikvarie SPBA
White

METOD OCH INNEHÅLL

Bebyggelsen har inventerats utvändigt, och till del invändigt avseende arkitektonisk utformning, material och genomförda ändringar. Resultatet av inventeringen har analyserats utifrån Riksantikvarieämbetets modell för kulturhistorisk värdering av bebyggelse. Enligt modellen genomförs värderingen i två steg. Det första steget innebär en identifiering av vilket eller vilka grundmotiv som talar för ett bevarande. Det kan vara dels dokumentvärden baserade på historisk kunskap och dels upplevelsevärden, dvs estetiska kvaliteter. I nästa steg bearbetas grundmotiven och en kompletterande bedömning görs utifrån ett antal förstärkande kriterier som kvalitet, autenticitet och pedagogiskt värde. Därefter görs en sortering enligt bedömningsgrunderna sällsynthet/representativitet på nationell, regionell eller lokal nivå. En byggnad i autentiskt skick kan vara mer värd att bevara än en som är ombyggd. Sorteringen enligt de sistnämnda kriterierna är i många fall avgörande för en slutlig bedömning av bevarandevärdet hos en byggnad.

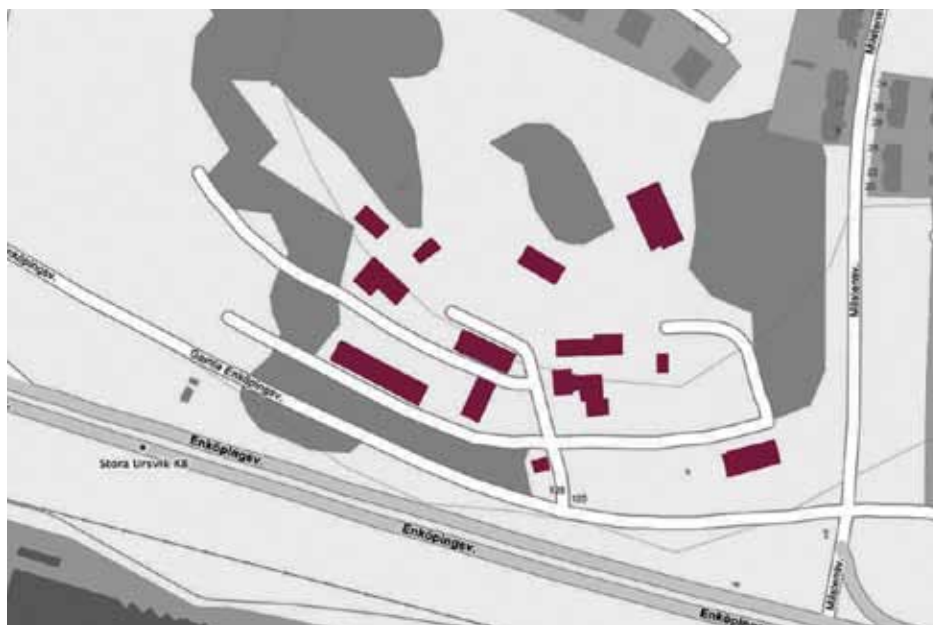
I föreliggande rapport presenteras byggnaderna i tre bebyggelsegrupper; laboratorie- respektive kontorsbyggnader samt övrig bebyggelse. En sammanfattande text kring de kulturhistoriska värdena inleder varje kapitel. Med utgångspunkt i värderingen klassificeras byggnaderna enligt en tvågradig skala, vilket visualiseras på bilagd karta (bilaga 1).

OBJEKTSFAKTA

Läge: Stora Ursvik, invid Gamla Enköpingsvägen

Fastighetsbeteckning: Sundbyberg 2:77

Skydd av kulturvärden: PBL 8 kap. 17-18 §§; Ändringar av byggnader ska göras varsamt

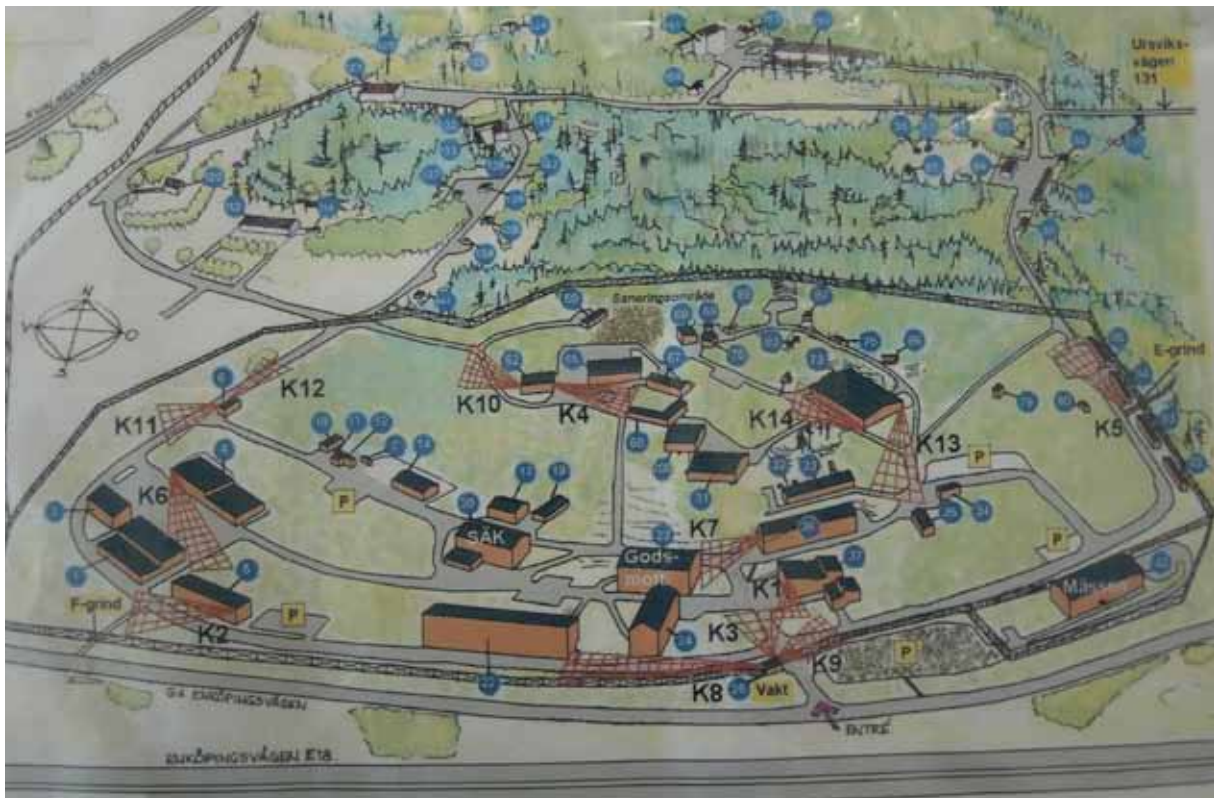

HISTORIK

Ursvik, som utgör en del av södra delen av Järvafältet - det stora militära övnings- och skjutfältet nordväst om Stockholm, har tidigare en lång historia av att ha varit militärt. Försvarsmakten och försvarsforskningen har haft en stor närvaro i området. I Stora Ursvik byggdes 1937 laboratorier för den då nybildade myndigheten Försvarsväsendets kemiska anstalt (FKA). Myndigheten ombildades 1945 till Försvarets Forskningsanstalt (FOA) och 2001 till Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI), som lämnade området 2005. FOA bedrev forskning och utveckling inom bland annat undervattensteknik, vapen och skydd, kärnvapenteknik, ledningssystem, sensorteknik, stridssimulering och försvarsanalys.

Idag har samtliga militära förband flyttat ifrån Järvafältet och marken har sålts, kvar finns några enstaka områden med förrådshållning. År 2004 togs ett dokument fram, "Garnisonsplan Ursvik", för Ursviks framtida planering av Försvarsmakten och Fortifikationsverket. Garnisonsplanen är ett samlat plandokument för hantering av verksamhetsplatsens fasthetsresurser för såväl utveckling som vidmakthållande och avveckling. Fortifikationsverket har idag avvecklat sin verksamhet inom området.

FOA's fd område omfattar 40 hektar mark som längre tillbaka i tiden tillhört gården Stora Ursvik. På området har det funnits ett 90-tal byggnader, grupperade enligt campusmodellen med friliggande hus i en park. När verksamheten var igång var omkring 500 verksamma på området. Kvarvarande bebyggelse på området är kontors- och laboratoriebyggnader och utgör ca en tredjedel av den ursprungliga bebyggelsen.

FOA då det var fullt utbyggt. Bilden visar säkerhetskameror utplacerade på området

SAMMANFATTNING - SLUTSATSER

Den samlade bebyggelsemiljön FOA Ursvik har ett kulturhistoriskt värde ur samhällshistoriskt perspektiv som representant för en omfattande militär närvaron i Ursvik. Verksamhetens art framgår dock inte speciellt tydligt av bebyggelsen då den är standardmässig för tiden vilket begränsar värdet. De relativt identitetslösa fasaderna innebär även ett begränsat arkitekturhistoriskt värde. Fyra byggnader har emellertid bedömts ha sådana upplevelsemässiga kvaliteter att de har ett antikvariskt bevarandevärde. Byggnadernas värden byggs till del upp av sitt nuvarande sammanhang men de har även potential att kunna nyttjas som en karaktärgivande resurs i planeringen av det tänkta bostadsområdet. Ingen av byggnaderna har bedömts vara av sådant värde som avses PBL 8 kap. 13 §; förvanskningförbud av särskilt värdefulla byggnader.

KULTURHISTORISK VÄRDEBESKRIVNING

Dokumentvärde: Samhälls- och arkitekturhistoriskt värde

FOAs fd område är en lämning av en omfattande militära närvaro i Ursvik. Bebyggelsen har därmed ett lokal- och socialhistoriskt värde som uttryck för en viktig del i samhällets historia och utveckling. Det arkitekturhistoriska värdet är begränsat. Bebyggelsen, som uppfördes för att hysa kontor och laboratorium, präglas av en funktionalistisk, rationell arkitektur som det finns gott om exempel på runt om i landet. Tilläggsisoleringar som genomfördes på 1980-talet har förvanskat ett flertal av byggnaderna exteriört.

Upplevelsemässigt / arkitektoniskt värde

Områdets upplevelsemässiga värde är begränsat. Arkitekturen är enkel och repetitiv och har som ovan nämns i flera fall förvanskats genom tilläggsisolering på fasader. Byggnaderna med höga tegelmurade skorstenar är emellertid ett positivt inslag då de utgör intressanta landmärken i området som tillför en industriell karaktär. Det stora antalet väl uppväxta träd samt flera fruktträd utgör en stor upplevelsemässig kvalitet i området.

KLASSIFICERING

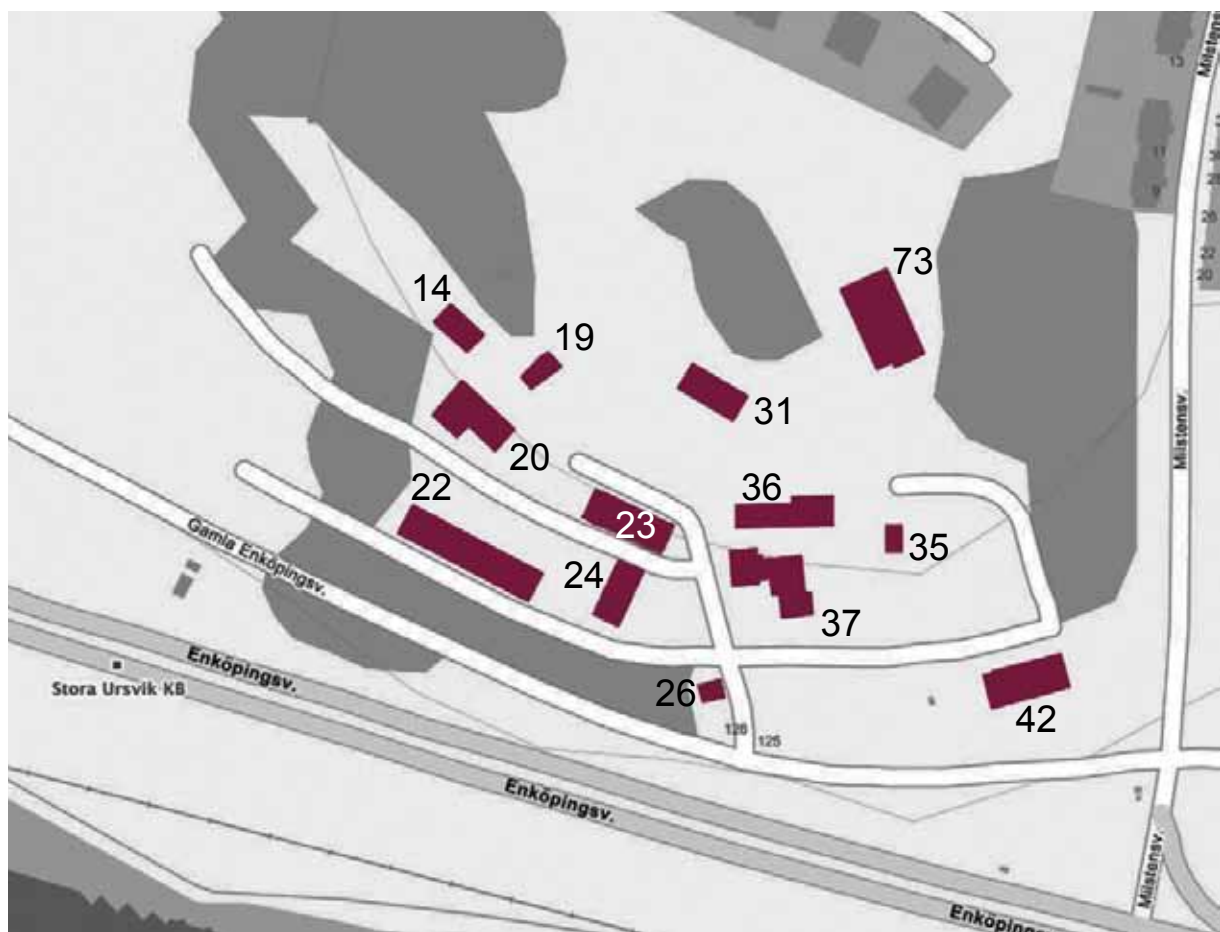
Utifrån ovan nämna kulturhistoriska värde har byggnaderna bedömts och klassificerats utifrån två nivåer; 1. Visst värde respektive 2. Begränsat värde. Byggnader som sorterats inom nivå 1 har ett bevarandevärde medan nivå 2 omfattar byggnader som ur ett antikvariskt perspektiv kan undvaras.

Klassificeringen illustreras på bilagd karta.

1. Visst värde

2. Begränsat värde

INVENTERING

- 14. Panncentral
- 19. Skyddsrum
- 20. Kontor
- 22. Kontor
- 23. Kontor
- 24. Administrationsbyggnad
- 26. Vaktbyggnad
- 31. Kontor
- 35. Förråd
- 36. Laboratoriebyggnad
- 37. Laboratoriebyggnad
- 42. Matsalsbyggnad, "Mässen"
- 73. Laboratoriebyggnad

LABORATORIEBYGGNADER: 36, 37, 73

Historik

Byggnaderna uppfördes under 1940- - 50-talet. Byggnad 36 användes av krigssjukvården. Man gjorde övningar på försöksdjur och tornet användes till att släppa en tyngd ifrån för att skapa krosskador på grisar inför sjukvårdsövningar. Byggnad 37 har nyttjats som köld- och värmelaboratorium med vindtunnel och bassäng för vattensimuleringar.

Kulturhistorisk värdering

Både dokument- och upplevelsevärdena hos byggnad 36 och 73 är begränsade. Det är inte särskilt tydligt avläsbart vad de har nyttjats till och förmedlar alltså inte någon nämnvärd historisk kunskap. De har en byggnadsform som är standardmässig för kontorsbyggnader från tiden vilket innebär att det finns gott om motsvarigheter runt om i landet, de är alltså inte sällsynta. Även det upplevelsemässiga värdet är begränsat. Varken bebyggelse eller miljö upplevs som särskilt omsorgsfullt gestaltade. Värt att nämna i sammanhanget är även att tilläggsisolering på byggnad 36 har tagit bort något av den funktionalistiska arkitekturens karaktäristik vilket både förminskar dokumentvärdet och det upplevelsemässiga värdet. Byggnad 37 avviker genom sin speciella form. Nyttjandet som temperatur och vindlaboratorium går till del av avläsa i byggnadsformen som därmed berättar något om FOA's tidigare verksamhet. Byggnaden har även vissa upplevelsemässiga kvaliteter genom sin speciella form samt en bearbetad fasad med fältindelad glimmerputs.

Exteriörbeskrivning

Byggnad 36

Fasad: Slätputsad fasad på lättbetongblock, avfärgad i ljust gulvitt

Tak: Sadeltak med falsad, svartmålad plåt

Fönster: En- resp. tvåluftsfönster med karm och bågar i trä, vitmålade

Portar: Sidhängda ståldörrar

Övrigt: Fyrsidigt torn. Högt tegelmurad fyrsidig skorsten. Gråmålad betongsockel

2. Begränsat värde

Byggnad 37

Fasad: Slätputsad fasad resp slätputsad fasad på lättbetongblock, gul- resp. grönavfärgad med glimmerputs

Tak: Sågtandsformat tak med överljusinsläpp. Plåtavtäckt

Fönster: Enluftsfönster, varav vissa är spröjsade, med karm och bågar i trä, vitmålade

Portar: Sidhängda ståldörrar. Markerande portomfattning

Övrigt: Gråmålad betongsockel

1. Visst värde

Byggnad 73

Fasad: Slätputsad fasad, orangeavfärgad

Tak: Två takfall med falsad, svartmålad plåt

Fönster: Tvåluftsfönster med karm och bågar i trä, vitmålade

Portar: Sidhängda staldörrar

Övrigt: Svartmålad betongsockel

2. Begränsat värde

Fotodokumentation

Byggnad 36, fd laboratoriebyggnad

Byggnad 37, fd laboratoriebyggnad

Byggnad 73, fd laboratoriebyggnad

KONTORSBYGGNADER: 20, 22, 23, 24, 31

Historik

Byggnadsepok 1940- - 60-tal.

Kulturhistorisk värdering

Byggnad 20, 22 och 23 har begränsade värden. Det är inte särskilt tydligt avläsbart vad de har nyttjas till och förmedlar alltså inte någon nämnvärd historisk kunskap. De har en byggnadsform som är standardmässig för kontorsbyggnader från tiden vilket innebär att det finns gott om motsvarigheter runt om i landet, de är alltså inte sällsynta. Även det upplevelsemässiga värdet är begränsat. Varken bebyggelse eller miljö upplevs som särskilt omsorgsfullt gestaltade. Tilläggsisolering av fasaden på byggnad 20, 23 och 31 har tagit bort något av den funktionalistiska arkitekturens karaktäristik vilket både förminskar dokumentvärdet och det upplevelsemässiga värdet. Byggnad 24 - generaldirektörens kontor - har ett visst värde ur arkitekturhistorisk och upplevelsemässig aspekt. Den utmärker sig i miljön med sin bearbetade fasad och sitt valmade tak. Exteriören är både välbevarad och tidstypisk. Den höga tegelskorstenen på byggnad 31 innebär en upplevelsemässig kvalitet genom att tillföra något av en industrikaraktär till området.

Exteriörbeskrivning

Byggnad 20

Fasad: Slätputsad fasad på lättbetongblock, avfärgad i ljust gulvitt

Tak: Sadeltak med falsad, svartmålad plåt

Fönster: Treluftsfönster med karm och bågar i trä, vitmålade

Portar: Sidhängda ståldörrar

Övrigt: Gråmålad betongsockel

2. Begränsat värde

Byggnad 22

Fasad: Spritputs, grå

Tak: Pulpettak

Fönster: Tvåluftsfönster med karm och bågar i trä, vitmålade

Portar: Sidhängd stålport med sidoljusinsläpp

Övrigt: -

2. Begränsat värde

Byggnad 23

Fasad: Slätputsad fasad på lättbetongblock, avfärgad i ljust gulvitt

Tak: Sadeltak med falsad, svartmålad plåt

Fönster: Treluftsfönster med karm och bågar i trä, vitmålade

Portar: Sidhängda ståldörrar

Övrigt: Gråmålad betongsockel

2. Begränsat värde

Byggnad 24

Fasad: Gult fasadtegel med struktur

Tak: Valmat sadeltak belagt med tvåkupigt lertegel

Fönster: Tvåluftsfönster med karm och bågar i trä, vitmålade

Portar: Sidhängda ståldörrar

Övrigt: Förbindelsegång till byggnad 23. Skorsten murad i gult tegel

1. Visst värde

Byggnad 31

Fasad: Slätputsad fasad på lättbetongblock, avfärgad i ockraliknande kulör

Tak: Sadeltak med falsad plåt

Fönster: Enluftsfönster med karm och bågar i trä, vitmålade

Portar: Sidhängda ståldörrar

Övrigt: Hög tegelmurad firsidig skorsten. Gråmålad betongsöcket

1. Visst värde

Fotodokumentation

Byggnad 20, kontor

Byggnad 22, kontor

Byggnad 23, kontor

Byggnad 24, kontor

Byggnad 31, kontor

ÖVRIGA BYGGNADER: 14, 19, 26, 35, 42

Historik

Byggnadsepok 1940- - 60-tal.

Kulturhistorisk värdering

Byggnad 19, 26 och 45 och 32 har begränsade värden. De förmedlar ingen nämnvärd historisk kunskap eller upplevelsemässiga kvaliteter. Byggnad 14 har tack vare sin tegelskorsten en viss upplevelsemässig kvaliteter då den tillför något av en industrikaraktär till området.

Exteriörbeskrivning

Byggnad 14

Fasad: Puts, avfärgad brun-beige

Tak: Pulpettak belagt med falsad plåt, svartmålad

Fönster: Treluftsfönster med karm och bågar i trä. brunmålade

Portar: Trädörr

Övrigt: Hög, rund tegelskorsten

1. Visst värde

Byggnad 19

Fasad: Locklist, gråmålad

Tak: Pulpettak med falsad, svarmålad plåt

Fönster: -

Portar: Bräddörr med locklistpanel

Övrigt: -

2. Begränsat värde

Byggnad 26

Fasad: Locklistpanel i trä, målad gul

Tak: Sadeltak med asfaltspapp

Fönster: Treluftsfönster med karm och bågar i trä, vitmålade

Portar: Sidhängda staldörrar

Övrigt: Gråmålad betongsockel

2. Begränsat värde

Byggnad 35

Fasad: Sinuskorrugerad aluminiumplåt

Tak: Sadeltak med sinuskorrugerad aluminiumplåt

Fönster: -

Portar: Svartmålad pardörr i stål

Övrigt: -

2. Begränsat värde**Byggnad 42**

Fasad: Spritputs, målad grå

Tak: Sadeltak med falsad plåt, svartmålad

Fönster: Tvåluftsfönster med karm och bågar i trä, brunbetsade

Portar: Uppglasat ekparti

Övrigt: -

2. Begränsat värde

Fotodokumentation

Byggnad 14, panncentral

Byggnad 19, skyddsrum

Byggnad 26, vaktbyggnad

Byggnad 35, förråd

Byggnad 42, matsalsbyggnad

KLASSIFICERINGSKARTA

